

ראיון עם שמואל ינאי (סמק)

4 בדצמבר 1995

פרוייקט תיעוד תולדות חיל הים

מראיינים: צמח חרות ואריה מרמרי.

ראיון שני

קלטת מס' 3-4

מרמרי: בפעם הקודמת שנפגשנו השיחה שלנו הסתיימה כשאתה מדבר על שלושת הרגליים שעליהם יושב בטחון ישראל, לפי תפישתו של בן-גוריון, וזה במגמה להסביר מדוע חיל הים, חרף האיכויות המצוינות של כוח האדם שהפלוגה הימית העניקה לגרעין הראשון שלו, נמצא בעמדת נחיתות שכזאת, והולך ומתחשל במשך הזמן בתוך צה"ל הגדול. אני זוכר שהחשובה ביניהם זה ההכרעה. יש הרתעה, הכרעה ומה השלישית?

ת. היו שתיים.

ש. אני זוכר שדיברת על שלוש.

ת. דבר אחד אני זוכר שבן-גוריון בכל הפגישות עם קצינים היה מסביר לנו שתי נקודות עיקריות בתפישת הביטחון שלו. האחת, הוא היה אומר, שאין שום צבא בעולם שיש לו תפקיד כמו לצה"ל. שצה"ל אסור לו להפסיד מלחמה, אפילו פעם אחת! כי אם זה יהיה פעם אחת, זאת תהיה הפעם האחרונה. אם הוא ינצח, זאת לא תהיה המלחמה האחרונה בהכרח.

נקודה שנייה שהוא העלה תמיד, שאסור לנו להתנגש עם אחת המעצמות, ולכן זה מצא את ביטויו בכל המלחמות, כשרוסיה פתאום איימה, אז הוא נרתע וגם דברים אחרים. אבל מה שאתה הזכרת, העניין של הרתעה והכרעה - זה השפיע על המטה הכללי, החל מהשיקולים שלו במלחמת העצמאות ונדמה לי שעד היום הזה. זה מצא את ביטויו בכך שחיל הים עמד אחרון בתור לקבלת התקציבים. מפני שבמלחמת העצמאות וגם במלחמת סיני, על הלאה אולי לא נדבר, השיקול היה שאם יהיה לחיל הים ניצחון גדול מאוד והוא יכריע ויטביע את כל אוניות האויב - עדיין לא תהיה הכרעה. ואם להיפך, יהיה לו כישלון גדול מאוד, גם אז לא תתמוטט מדינת ישראל. הבעיה שהיתה בפני המטה הכללי בכל אותן שנים זאת היתה הכרעה במלחמה כשהמלחמה תהיה. הם לא ראו בחיל הים מכשיר להכרעה לכאן או לכאן. ולכן חיל

הים היה האחרון בקבלת התקציבים. אני זוכר שהיו ויכוחים גדולים מה תפקידו של חיל האוויר, שתמיד רצה להיות הראשון ובסופו של דבר הוא באמת זכה בזה. ש. אבל הוא אמר תמיד: תן לי את התקציב של חיל הים ואני מקבל על עצמי מה שתכתוב בהגדרת התפקידים של חיל הים וזה היה... חיל האוויר, כולל בימיו של עזר וייצמן, היה אומר: תן לי את כל התקציבים ואני אקבל על עצמי את משימות חיל הים.

ת. גם זה כמובן היה... כשחיל הים בא ואמר: אז, מה? אנחנו נישאר בידיים ריקות? ומה יהיה אם תבואנה אוניות? אז חיל האוויר אמר: אנחנו נכריע גם בזה. ש. קטע שאתה אולי לא יודע, כשוייצמן נתמנה לראש אג"ם, אנחנו פחדנו, אז הוא אמר: אני כבר לא אומר שאי אפשר להעביר את תקציבי חיל הים לחיל האוויר. ת. זאת היתה הבעיה בינינו ובין המטה הכללי. אבל היתה גם בעיה לבינינו לבין עצמנו. אנחנו דילגנו נדמה לי על השלבים איך הפל"ם עובר לחיל הים. אולי נחזור לזה אחר כך.

ש. אנחנו נגענו רק בעניין קבלת ההחלטה והאישור שאתה מקבל מיגאל אלון, ויגאל בשבילך באותו זמן הוא האורים והתומים, ומה שיגאל אומר, אתה אומר: כן, המפקד!

ת. הוא היה המפקד שלי. נחזור לזה אחר כך. ברגע זה דיברנו על העניין של חיל הים. גם בחיל הים בתחילת דרכו היו שאלות גדולות מאוד - מה בעצם תפקידו של חיל הים? מה הייעוד של חיל הים? ולפי זה מה היא תורת הלחימה או במיוחד מה הוא הציוד, מה הם כלי השייט שיש לפתח כדי למלא את הייעוד הזה? ש. אני רוצה לבקש כאן משהו. כשרכשנו את המשחתות ובתמורת זה לא אכלנו, ואני בכוונה מקצין את השאלה - מי אז ישב ועשה את הרשימה: לא יהיה לנו א', ב', ג' ו-ד' במשך x שנים וכתוצאה מזה חיל הים יעביר למשרד הביטחון כך וכך תקציב שיסייע ברכש של המשחתות.

ת. זה בשלב קצת יותר מאוחר. אתה מדבר על התקופה של 1955-1956. אני עדיין ב-1948. השאלות שהתעוררו, הרי ניסיון של מלחמה, ואני לא מדבר על קרבות, וגם בקרבות לא היו לנו ניסיון, אבל ניסיון של מלחמה לא היה לנו שום מושג, מה בעצם אנחנו צריכים לעשות. הדבר היחידי שהיה זה מה שלמדנו ממלחמת העולם השנייה, שבה אנחנו לא השתתפנו כחייל. ואז באופן מסורתי אנחנו ידענו שבמלחמה בים שבין הגרמנים לאנגלים בעצם זה היה, כי הם היו תקופה לבד לגמרי, היתה הבעיה של אספקה, הבטחת האספקה והבטחת השיירות, כי האספקה באה בשיירות של אוניות. לנו נדמה היה, או בכל אופן היו זרמים כאלה, שנדמה היה בחיל הים שהמשימה העיקרית זה איך להבטיח את האספקה של דלק, נשק, תחמושת למדינה החדשה

שקמה והתחלנו לעשות חשבונות של טווחים, של אוניות ואיך להבטיח את בואם. כמובן שלא מדובר היה אז על שיירות. מספיק היה להבטיח אונייה אחת מסוימת שהובילה דלק או תחמושת או אספקה חיונית אחרת.

ש. אז גם נחקקו החוקים או התקדימים האלה שבשעת חרום חיל הים מכריז על אלה ואלה, כולל נמל חיפה, כשטח צבאי ועל הכלים ככלים מגויסים.

ת. אני עדיין נמצא בתקופה ההיולית. אני אחזור לזה. אני חושב שאנחנו צריכים באופן סיסטמטי לחזור קצת כי כבר דילגנו קצת. אני אחזור באופן כרונולוגי על אותו זמן שקיבלתי הוראה לעבור לחיל הים, לאותו שירות ימי שהוקם, וזה קשור עם הנושא שעכשיו דיברנו עליו.

כשבאתי לגרשון זק, והיו לו 2 חדרים במלון "סן רמו" על שפת הים בתל-אביב, אפוא שהיום מה שנקרא בית האופרה, ממש על שפת הים, וכשבאתי אחת השאלות הראשונות ששאלתי היתה: "מה בעצם תפקידו של חיל הים שאנחנו מדברים עליו?" עוד לא היתה המילה חיל הים. אז הוא לקח אותי לחלון וממנו רואים את מסגד חסאן בק, ואומר: "אתה רואה, מחסאן בק יורים על חוף הים, ואנשים מתרחצים בים. צריך להבטיח שזה לא יקרה".

ש. זאת באמת לא משימה של חיל הים.

ת. הוא עוד ידע פחות ממני. הרבה-הרבה פחות ממני מה זה ים. מפני שהיום כשחיים רמון מדבר בכל מיני ועידות ואומר: אני הולך לים. אז הוא מבין שהוא הולך לים. אבל הוא הולך לשחק מטקות על שפת הים. כשאתי דיברו על ים אז אני הבנתי דבר לגמרי אחר, שבכלל לא היה קשור לא בחול ולא במטקות.

הים זה נקרא לשכב בשמש ולהשתזף. זאת בעצם היתה התפישה או היקף המושגים של גרשון זק, שהוא בא לראות ראש מטה חיל הים. אז התחלנו לארגן את חיל הים.

ש. עד כמה שאני יודע היה רמטכ"ל ושמו היה יעקב דורי והוא היה מפקדו של גרשון זק וזאת היתה ההרכיה שבשלב מסוים היתה מקבילה לאוטוריטיה של יגאל אלון ואחרי כן זה השתנה. זה נכון? אחר כך פשוט ענף הפלמ"ח הפסיק לתפקד ומי שהיה מפקד חיל הים היה מפקד חיל הים ומי שהיה מפקדו היה ראש המטה הכללי.

ת. כן. מהרגע הזה שקיבלתי הוראה שהפלוגה הימית, שאחר כך נקרא הפל"ם, עוברת מהפלמ"ח ואיננה תחת מטה הפלמ"ח, אלא עוברת לפיקודו של השירות הימי שבראשו עומד גרשון זק, ואז נתמנה אברהם זכאי כקצין המינהלה ואני נתמנית כקצין המבצעים ואז באתי לשאול כקצין המבצעים מה בעצם המבצעים שלנו. כשהתחיל להתארגן חיל הים ממש באותם ימים, מפני שגרשון זק אמר לי בתקופה הרבה יותר מאוחרת, שהוא אמנם קיבל את המינוי מבן-גוריון, אבל הוא החליט שלא לעשות ולא לגייס לחיל הים שום גופים, שום אנשים, עד שלא תעבור אליו הפלוגה

הימית של הפלמ"ח, שהיתה פלוגה מאורגנת ומסודרת כגוף אחד. אבל אז, בשלב שאנחנו מדברים, כבר הפלוגה הימית עם יחידותיה וכמו שהיתה מאורגנת, עברה לפיקודו של גרשון זק. ואז התחילו להיקלט אצלנו אנשים מגויסים חדשים, לפי פקודת הגיוס הכללי והתחילו לזרום אנשים שלא היו קשורים אתנו וזה בעצם היו הצעדים הראשונים של הפלורליזם של חיל הים. התגייסו אנשים ששירתו בצי הבריטי, עם התפישה שלהם של משימות חיל הים, עם התפישה שלהם של ים ותפישה חברתית ארגונית שלהם. התגייסו אנשים ששירתו בצי הסוחר. התגייסו אנשים שהיו בצ'וויטווקיה, שהיה הקורס הימי של הרוויזיוניסטים או ביתר. היו רבים כאלה. הרגישות, המודעות לים בהגנה היתה קטנה מאוד והיא רק התעוררה בקשר לעלייה ב'. המודעות לים אצל ביתר או אצל מה שהיה עוד לפני האצ"ל, נדמה לי שאפילו ז'בוטינסקי היה מהראשונים, שהעיר את הנוער הזה לענייני ים, היתה הרבה יותר מוקדמת. להם היה קורס של איזה שהוא קשר (תשאלו את שלמה או את צבי קינן) לבית ספר ימי צבאי בצ'וויטווקיה באיטליה, וממנו יצאו חניכים רבים שבתקופת טרום המדינה, בתקופת שנות ה-30, הלכו לצי סוחר. אבל היו אנשים שהשמות שהזכרנו עד עכשיו לא היה להם ניסיון ימי, לא מסחרי ולא ימי. למשל לשלמה היה כי הוא עבד בים המלח. אבל היו אנשים כמו ירחובסקי (ירדן), והיה מרדכי ליבין, והיה ג'וקי אפשטיין, ויסלחו לי אלה שאת שמותיהם שכחתי ברגע זה, שהיו בעלי ניסיון ימי רב, לא צבאי. אלה היו אנשים שבאו מבחינת ההסתכלות הפוליטית שלהם, מהימין. הבעיה הזאת של ההשתייכות המפלגתית לא קשור לתפקיד בתקופה הראשונה הזאת. היו אנשים שהזכרתי ששירתו ב-Navy, אלה ששירתו בצי סוחר ורכשו ניסיון ימי רב. היה אלמנט שעבדו במספנות אצל האנגלים בתקופות שונות. היו אנשים שעבדו במחסנים ועם ידע אדמיניסטרטיבי רב. לנו, לפלמ"חניקים, היה חסר באופן מוחלט. ככה התלכדה קבוצה של אנשים בעלי עבר שונה ותפישות עולם שונות וידע במקצועות שונים. היו אנשים כמו קסטלן ושני האחים איצוח, שהיו בעלי ידע וניסיון רב בהפעלת מכונות באוניות. מצד אחד עמדה בפנינו השאלה הזאת מה הן בעצם המשימות. אבל לזה לא התפנינו יותר מדי, כי היינו תוך כדי מלחמה. מצד שני, עמדה בפנינו בעיה מיידית - איזה כלים יש לנו? מה אפשר לעשות עם מה שיש לנו ולצאת לים. מה שהיה לנו באותה תקופה באמצע מלחמת העצמאות היו לנו אוניות המעפילים שעמדו בנמל, שהוברחו במשך תקופה של כמה שנים ושבמקורן היו אוניות מלחמה. האוניות האלה נרכשו על ידי פעילי עלייה ב' באמריקה מידי הצי הקנדי או הצי האמריקאי ופעלו כאוניות מעפילים.

ש. אתה מדבר על הקורבטות?

ת. כן. לשנות אוניית מלחמה כמו קורבטה ולהפוך אותה לאוניית מעפילים זה נקרא ונדליזם ממדרגה ראשונה. צריך היה להרוס בה כמעט כל מה שהיה בה צבאי כדי לעשות עד כמה יותר מקום. אז פעם אחת האוניות האלה היו נתונות לונדליזם שלנו ופעם שנייה, לאחר שהן נתפסו ועמדו לאורך שובר הגלים ללא שמירה, אז היה ונדליזם פעם שנייה. היינו שוחים לשם, או כל מיני חברה היו שוחים לשם, מתגנבים לאונייה ולוקחים משם מה שנוצץ. מה נוצץ? כל מיני נחושת, מצפן, כל הדברים החשובים ביותר נגנבנו על ידינו. זה מה שהיה למעשה בתחילת חיל הים.

בספר שהוציא המוזיאון הימי או אפילו חיל הים, מסופר שהתקופה הקודמת לחיל הים או תקופת הפל"ם העבירה לחיל הים לא רק את האנשים כפלוגה שלמה, אלא גם 5-6 כלי שייט שהיו בפיקודנו קודם בזמן שהנהגנו את העלייה הבלתי-לגלית, אבל לא ידענו מה לעשות עם זה. כאן נכנסו לתמונה כל אותם האנשים שהזכרתי קודם, שכן היה להם ידע. עוד לפני שהאנגלים עזבו, שזה היה ב-15 במאי, אבל בכיבוש חיפה שהיה במרץ 1948, החל מאפריל כיבוש חיפה יצר מצב בינינו ובין האנגלים שהם רצו להבטיח את הנסיגה הבטוחה שלהם, אז הם שמרו בנמל וגם אנחנו, מפני שהם הסכימו שיחד עם חייל יעמוד איש שלנו. וזה היה בתיאום בהתחלה עם ההגנה. משה כרמל היה אלוף הפיקוד והם הגיעו לאיזה שהוא הסכם שבשמירה בנמל אנחנו נשתתף באופן גלוי ומוכר ועם נשק ביד. וזאת היתה פעם ראשונה, ובשבילנו זה היה מצב של התרפסות רבה, שבשער הנמל עומד חייל בריטי עם הנשק שלו ופלמ"חניק עם הנשק שלו, עם אקדח.

באותו זמן אנחנו התחלנו לטפל באוניות המעפילים האלה שאפשר היה לשקם, אפשר או אי אפשר לשקם. באותו זמן, אסור לשכוח, לא היה לנו שום מושג איזה כלי נשק יעמדו על האוניות האלה, כי תותחים לא היו. הבעיה הזאת של איזה משימות מוטלות על חיל הים נדחקה קצת הצידה אצלנו, כי עוד לא ידענו עם איזה כלים נעשה את זה. כמובן שהיה ברור לנו שאנחנו לא יכולים לקבוע איזה משימות יש לחיל הים ולפי זה לבנות את הכלים. היה: זה מה יש. אז יש לציין את קסטלן ואת איצוח ואת איצוח הקטן, אחיו הצעיר, שהם יחד עם עוד אנשים צעירים יותר ובעלי ניסיון במכונות ירייה ובכלל במכונות, עבדו ימים ולילות בחדר המכונות ואיכשהו הרכיבו את הבלתי ניתן להרכבה.

ש. זה מעניין. אני הייתי 8 חודשים בליברפול תחת פיקודו הישיר של איצוח הגדול. אף פעם לא יצא לי לדבר אתו ולא אתך על זה.

ת. הם עשו דבר שאפילו לא ידענו להעריך. עד שהתחיל לצאת עשן מהארובות של האוניות האלה והאנגלים עוד היו בנמל. ומדובר פה על הקורבטות. זאת אומרת מה שנקרא היה אחר כך "וודג'ווד" (ק18-), "הגנה" (ק20-). בספר מצוין איזה אוניות היו

ראשונות. לפי זכרוני היה ככה: אונייה קטנה שנקראה "חנה סנש". אני לא בטוח שזאת "חנה סנש" האורגינלית. "הגנה" שהיתה קורבטה. "וודג'ווד" שהיתה קורבטה. א-16 - שזאת היתה "אילת", שהיתה שוברת קרח ישנה במקורה, והיא נקראה בתור "מדינת היהודים". היתה עוד אונייה אחת ששמה היה "התקווה". זהו בערך. "התקווה" יצאה פעם-פעמיים לים ו"מתה". לא יכלו לשקם אותה. הכוח העיקרי שלנו היה שלושת האוניות האלה - א-16, ק-18, ק-20.

ש. איזה מנועים היו לקורבטות?

ת. Up and Down.

ש. לאח"י "אילת" היה מנוע חשמלי. זה מה שלמדתי גם מביני וגם מהרשל. היה לה גנרטור שהניע מנוע חשמלי בשביל לווסת את המהירות שלה בהתאם להתקדמות בקרח.

ת. אז התחלנו לצאת לים. בפיקוד על האוניות האלה היו שניים. היתה גם אוניית "בן הכט", שהיתה אוניית מעפילים שהובאה על ידי האצ"ל, שהיתה במקורה יאכטה גדולה. היא באה בתור אוניית מעפילים "בן הכט" ואחר כך נקראה ק-24. כמובן שבאוניות האלה וודג'ווד והגנה שהיו שתי קורבטות היה יותר קל לטפל, כי הן היו זהות. בפיקוד על האוניות האלה היו שניים - היה מפקד האונייה וקפטן. מפקד האונייה היה מיוצאי הפלמ"ח-פלי"ם והקפטן היה אחד מאנשי צי הסוחר המנוסים בים, מפני שלאנשי הפלי"ם באמת לא היה ניסיון. זה היה קצת עוף משונה.

ש. מה היתה הבכירות ביניהם?

ת. הבכיר היה המפקד. זה היה קצת דומה לאוניות שהפליגו במאה ה-18 וה-19 - למרחקים גדולים והיה שם מפקד שאנחנו קוראים לזה מפקד, אבל הוא בעצם באותה תקופה היה כמו נציג בעל הבית או בעל הבית עצמו והיה navigator. מה שהיה אצלנו זה היה יותר דומה לאוניות המעפילים, שבה היה מפקד האונייה או מפקד מטעם המוסד או ראש המעפילים או דברים כאלה וזה היה מפקד האונייה, והיה קפטן והוא היה בדרך כלל יווני, איטלקי או ספרדי והיה לו צוות. זה קצת היה דומה לזה, אבל זה היה המצב. כשנגיע לשלב הרכילויות אספר לכם איזה יחסים נוצרו בין שני האנשים האלה, שבדרך כלל היו יחסים יפים מאוד, מצוינים. אני הייתי מפקד השייטת של האוניות האלה ולכן אני יודע, כי כשהיו התנגשויות אז הם באו אלי, וזה היה ... מאוד. על הוודג'ווד היה המפקד קיפי (אריה קפלן). הקפטן היה ירחובסקי או מוטקה ליבין. הוא היה איש יוצא מן הכלל. ירחובסקי היה מפקד הקורבטה השנייה ודוד מימון מהפלי"ם, שליווה אוניות, והיה לו גם קצת ידע בספינות דייג, הוא היה המפקד וירדן היה הקפטן. יכול להיות שבתקופה מסוימת על הוודג'ווד היה קיפי המפקד והקפטן היה מילא ברנר. כדאי שתבדקו את זה בדיוק, כי זה חשוב.

על האה-16 היה יוסקה אלמוג המפקד. בשלב מסוים אני לא זוכר איך הבעיה הזאת התעוררה, אני אז עוד לא הייתי מפקד בשייטת אלא הייתי קצין המבצעים של חיל הים, שצריך לגליזציה לאוניות האלה וצריך לגליזציה בינלאומית לקפטן, למפקד או למישהו, ואז נמצא קפטן חודורוב, שהיה מוותיקי הימאות היהודית, אז קראנו לזה הימאות העברית.

ש. אני מבין שראשיתה של הספנות העברית היא קפטנים "יקים" שבאה מחברת "בורחה", שאגב עד היום עובדת.

ת. בחברת "בורחה" היו קצינים ורבי-חובלים יהודים. זאת היתה החברה הראשונה או בין הראשונות, עוד לפני שהיה להם צי ועוד לפני שהיו להם אוניות. אולי הוא עורר את הבעיה הזאת הלגלית שצריך לקבל מינוי. יוצאים לים - צריכים שתהיה תעודה. הוא קיבל מבן-גוריון תעודה. התעודה הזאת צריכה להיות באיזה שהוא מקום. תעודה שבזה אתה מתמנה. כתב מינוי. הוא עלה על אונייה וזאת היתה אוניית פירטים פחות או יותר. הצוות לא היה צוות וזה לא היה מאורגן, ומדים לא היו. זאת היתה יחידה שנקראה כמה חודשים קודם "היחידה המיוחדת של חיפה", שהיתה יחידה לא ימית אבל ככה הם נקראו, והם עשו פעולות תגמול נגד ערבים שבאותם כפרים היו או קרבות או טבח ביהודים או התקפה על כלי רכב בכביש. בסוף, כשהמדינה קמה וצה"ל קם באופן מסודר, לא ידעו מה לעשות אתם, כי הם היו חבורה די פרועה. אז אני אמרתי: טוב, תביאו אותם לחיל הים. הם יסתובבו באוניות. בשבילם זה היה גם רומנטיקה. כשחודורוב עלה על האונייה עם כל הגינונים של קפטן חשוב, אז הוא בא עם כלבת פודל קטנה ועלה אתה על האונייה הפרועה הזאת ועמד חייל בעלייה לאונייה והוא אמר: אתה תטפל במחלקה. אחר כך הוא יצא לפעולה מבצעית ואני נתתי לו הוראות לבוא בשעה מסוימת בלי אורות, בהאפלה מוחלטת ולעמוד כמה שאפשר קרוב יותר לחוף בנמל תל-אביב. התפקיד שלנו באותם ימים היתה הגנה אנטי-אווירית, כמה שהיה לנו כבר נשק אנטי-אווירי, היו קצת מקלעים של 20 מ"מ. אמרתי: תבוא בהאפלה מלאה בקרבת החוף ותזרוק שם עוגן. בשעה היעודה אני רואה אונייה מתקרבת עם אורות אדום וירוק ולבן בראש התורן וזורקת עוגן כמייל וחצי. אחר כך קראתי לו לברור: לא מילאת את ההוראות. היית צריך לנסוע בהאפלה מוחלטת ולהתקרב עד בערך חצי מייל, לגרד ממש את החוף. אז הוא אמר לי: "אתה לא מבין. אסור לאונייה ללכת בלי אורות חובה. אונייה צריכה תמיד ללכת עם אורות חובה. זה החוק, ואני אחראי על האונייה. אני לא אעמוד חצי מייל מהחוף. אני הקפטן. אני האחראי שהאונייה לא תינזק. אז אתה לא תגיד לי באיזה מרחק לעמוד". זה היה האיש היחידי שקיבל מינוי מבן-גוריון ועלה על האונייה עם כלבה ויצא לפעולה אחת וסיים את הקריירה שלו בחיל הים. הוא היה בין היחידים או

- אולי היחידי בין אנשי הים הוותיקים שהיה מוותיקי מפא"י. החלוקה המפלגתית היתה חשובה מאוד, למה הוא שייך. זה היה קפטן חודורוב.
- היו עוד קוריוזים מהסוג הזה. נדמה לי שסטיתי מהקו הישר.
- ש. מאחר והזכרת את החלוקה הזאת של ימין ושמאל, היתה חשובה מאוד.
- ת. כן. החלוקה של הימין והשמאל היתה חשובה מאוד.
- ש. למה ולמי היא היתה חשובה?
- ת. שאלה טובה מאוד. היה חשוב מאוד מבחינה אמיתית גם מאין באת ולכן הזכרתי לא רק את החלוקה של ימין ושמאל, אלא גם מאין באת מבחינה מקצועית ומבחינת הניסיון. מאין באת זה לא היה מקרי, כי אנשים הלכו בדרך מסוימת לפי הנטיות שלהם, לפי הנאמנויות שלהם, אז אלה שהלכו לצ'וויטווקיה ובסופו של דבר צמחו להיות בעלי הניסיון הרב ביותר בים, הלכו לשם מפני שהם היו חברי ביתר ולהם היתה מודעות לים. אלה ששירתו ב-Navy הם התגייסו לשם מאותו הזרם של גיוס של כוחות המלחמה בנאצים. פה לא היתה הבחנה מפלגתית.
- הזכרתי את חודורוב שהיה מפא"ניק, מפני שרוב-רובם של אנשי הים הוותיקים היו לא מפא"ניקים, ולא במקרה. בעצם באופן סיסטמטי אנחנו צריכים לדבר איך הכוח התגבש והתחלנו לדבר על זה. בתחילה היו לנו האוניות האלה שהזכרתי. אז המשימה שלנו המיידית, הבלתי אמצעית, השוטפת, היתה באמת להבטיח את בואן של האוניות שנשארו נשק.
- עוד פעם אסטה רגע מהקו הכללי ואזכיר שב-14 במאי 1948 בלילה נתפסה אונייה על ידי הבריטים, אוניית נשק. נדמה לי שעוד לא היה חיל הים.
- ש. הוא הוקם ביוני.
- ת. אבל משהו כבר היה. כנראה שבתוקף תפקידי כבר בחיל הים קיבלתי את הידיעה הזאת שאונייה נתפסה ועליה 4 תותחים. האנגלים תפסו אותה ואוחזים בה. לא שנתנו לה ללכת לחופי הארץ. השתתפתי בדיון שבו היה ישראל גלילי ושר הביטחון יגאל ידן, ואני נקראתי ... מה לעשות, כי מחר זה כבר 15 למאי והאנגלים אין להם תוקף. אבל היום 14 למאי.
- ש. זה היה בערב שבת. בן-גוריון גם אמר את ההכרזה שלו ב-14 במאי ולא ב-15 במאי רק בגלל שזה היה שבת. כך שמבחינה חוקית זה היה אפשרי.
- ת. בנקודה הזאת אני לא בקי, אבל אני יודע שהאנגלים פעלו לפי תאריכים של האנגלים ואם ב-15 למאי נגמר המנדט, אז ב-14 במאי בלילה עדיין המנדט קיים והם תפסו את האונייה.
- ש. ובבוקר כבר הנציב העליון נסע לנמל חיפה ויצא את תחומי הארץ.

ת. הישיבה הזאת שאני מספר לכם התקיימה בנמל תל-אביב. גלילי וידין ישבו שם ולא ידעו מה לעשות. אני באתי לשם והאונייה עמדה על עוגן בתל-אביב.

ש. איזה אונייה זאת היתה?

ת. זאת היתה אונייה קטנה. אני לא זוכר מה שמה היה ומה גודלה היה. אני רק זוכר את העניין הזה של 4 תותחים וזה היה מאוד חשוב.

ש. אנשים שלנו פיקדו על האונייה הזאת או שזאת היתה אונייה עם צוות זר?

ת. צוות זר. היה שם איש אחד שלנו. אני לא זוכר מי זה היה. אני כבר הכנתי בנמל את אנשי הצפרדע שלנו. הם כבר לבשו את חליפות הגומי שלהם. זה לא היה יוחאי ולא איזי. נדמה לי שאסקימו. התוכנית שלי היתה לשלוח אותם ולהטביע את האונייה, כדוגמת ה"לינו", ואחר כך להוציא אותה. בסופו של דבר לא עשינו את זה, מפני שבשתדלנות או במשא ומתן המדיני מה שנקרא היום, ואז זה היה נקרא שתדלנות,

צד ב'

אנחנו פירקנו את התותחים בבוקר, בבוקר היא שוחררה. התותחים האלה הלכו אחד לסג'רה, כי זה היה בקרבות על צמח. אלה תותחים שכל אחד באופן אישי יש לו היסטוריה איך הוא הציל את המדינה.

ש. אילו תותחים אלה היו?

ת. אלה היו תותחים על גלגלים. תותחי שדה קטנים. התותח הכי-הכי היה ה"דוידקה", שירה קפצונים.

עוד פעם קצת סטייה לאירועים כפי שהם היו. היו עוד כמה נקודות דרמטיות כאלה באותה תקופה, אבל אני רוצה לחזור לעניין הכוח, ולכן נזכרתי בתותחים. תפקידנו באותם ימים היה, לאחר שהאוניות יצאו מהנמל ויכלו להפליג והפליגו לתל-אביב ועגנו שם, או הסתובבו ליד תל-אביב. לתל-אביב באו אוניות של נשק אחרי ה-15 למאי. בהזדמנות זאת אנחנו קיבלנו 2 תותחים ישר מהאונייה. לא מהאונייה הזאת ולא מהתותחים האלה. היו אלה תותחים של 75 מ"מ, לא ימיים, שאי אפשר היה לרתך אותם לסיפון או להבריג אותם. אנחנו קשרנו אותם. אחר כך רק הצלחנו איכשהו להציב אותם במקום של התותח האורגינלי. בעצם זה לא הרבה שנים קודם. זה היה ב-1948 והאוניות האלה יצאו ב-1944 מהמספנות שלהן. ככה התחילה בעצם התותחנות.

ש. הן היו אוניות בנות 4 שנים בסך הכל? הן נבנו לפני 4 שנים?

ת. קורבטות. הם לא השתמשו בשום מלחמה כי המלחמה נגמרה.

ש. המשחתות הן מודל 1942. הקורבטות הן כלים יותר מיושנים.

ת. אני לא בטוח שהמשחתות מ-1942. אז מה? ואם הקורבטות הן מודל 1942? הן יצאו מהמספנה ב-1944. אבל זה גם לא דומה אחד לשני, מפני שהקורבטות האלה נבנו בתקופה שהוציאו אונייה ליום, באמריקה, כשבניית האוניות עברה מהדיסיפלינות של בוני אוניות לדיסיפלינות של בוני מכוניות. ואז הם פיזרו בכל מיני בתי מלאכה כל אחד לקח חלק, באים, מרכיבים, מרתכים. עד האוניות האלה עוד לא ריתכו בכלל. אבל הם יצאו מהמספנה שלהם ב-1944 והם לא הספיקו להילחם כי ב-1945 נגמרה המלחמה. אז באמת האוניות האלה היו בנות 4 שנים ובמשך הארבע שנים הם עברו קניבליזציה כמה פעמים.

התחלנו להציב תותחים שקיבלנו. אני חושב שאת שתי התותחים הראשונים קיבלנו לא על ידי הקצאה או הקצבה של המטה הכללי, חיל חימוש או מי שזה היה, אלא רק על ידי כך שאנחנו הורדנו 2 תותחים.

ש. "קילפתם" אותם.

ת. כן.

ש. לא רשמי.

ת. את שניים הראשונים כזכור לי אנחנו "גנבנו" אם אפשר היום ככה להתבטא. לא ידענו מה לעשות אתם, כי לא היתה תותחנות בחיל הים. האיש הראשון שבנה את התותחנות בחיל הים היה סופר, והוא היה תותחן בצבא הבריטי, תותחן יבשה, ארטילריה. הוא הכיר את התותח הזה 75 מ"מ והוא התחיל ללמד אותנו תותחנות. הוא אחר כך פתח קורס ויש לי אפילו צילומים שהשתתפתי בקורס כזה מה זה תותח ואיך משתמשים.

ש. הוא בנה את בית הספר לתותחנות ושם הוא לימד את האנשים גם תרגילי סדר וכל מיני דברים כאלה. ברקד היה העוזר הראשי שלו.

ת. יחיאל שפירא ויהודה איגרא היו התלמידים הראשונים של הרבי. עוד פעם השאלה מאין באת? הוא היה ממש חייל בריטי קלסי של הארטילריה הבריטית, שלא היה לו שום מושג בים. הוא למד מספרים. הוא ממש התחיל את כל המושג הזה של תותחנות. הוא היה סגן אלוף סופר.

ש. הוא היה סגן אלוף גם בצבא הבריטי?

ת. לא. בצבא הבריטי דרגה של סמל היה גבוה מאוד בשביל יהודי. הוא למד הרבה מה זה אונייה ואיך התותחים צריכים להיות מוצבים בה. הוא לימד אותנו כל מה שאז ידענו.

ש. גם הצלחתם לפגוע עם התותח הזה?

ש. בהפגזת חוף כן.

ת. אני עכשיו מדבר לפי זכרוני וצריך לאמת את זה. בא-16, שהיתה האונייה הכי איטית שלנו וגם הכי חזקה, אנחנו הצבנו תותחים 4 אינץ' מדיקט וצבענו אותה בצבע כמו שצריך, וזה היה for all purposes. היו לנו תותחים שקראנו להם נפוליונצ'יקים, והם היו תותחי שדה ישנים או עתיקים, שהקנה שלהם היה נסגר כמו מזוודה, עם קלמרות, שאתה פותח ואז זה מתהדק. 3 קלמרות כאלה וכך היה הקנה נאחז בגוף התותח, אבל זה היה כבר קצת משופשף וכשהיינו יורים פגז - הקנה היה רץ יחד אתו, והיה צריך לתפוס אותו. אחד נפל והיינו צריכים להוציא אותו מהים. היינו קושרים אותו בחבל ואז יורים ואז תופשים אותו שלא יברח. מי שיכול לאשר את זה או לתת פרטים יותר מדויקים זה יוסקה אלמוג וקיפי.

ש. תותח הדיקט ישנו הרבה בכל הספרות.

ת. בקרב הראשון שהאונייה הזאת היתה לה תותח הדיקט וזה ישנו בספרים.

ש. זה ישנו בהחלט, כשמדברים על הפגזת תל-אביב על ידי המצרים.

ת. על זה אני מדבר. תבדוק עם יוסקה, כי הוא יודע, כי הוא היה על האונייה. גם

על הנפוליונצ'יק, קיפי יודע. אחר כך היה תותח של 75 מ"מ שסיפרתי עליו קודם.

במשך הזמן קיבלנו תותחים יותר אורגינלים, אבל אני לא בטוח שזה היה בקורבטה.

יכול להיות שבקורבטות לא היו לנו תותחים יותר מתאימים.

ש. הקורבטות עד כמה שאני זוכר, היה 102 ובאחת מ-3- הפריגטות היה 102. בשתי

האחרות היה 120.

ת. 102 מ"מ זה 4 אינץ', אבל אני חושב שלנו היו 3 שלושה 75 מ"מ.

התפקיד הראשון זה הגנה על אוניות שמביאות נשק ולא יכולנו ללוות אותן כי לא היו

לנו לא המהירות ולא הנשק, אז התפקיד היה לעמוד בנמל תל-אביב ולהגן במקרה של

התקפת מטוסים. להגן עם 20 מ"מ.

אחר כך היתה ההתארגנות של חיל הים באותה תקופה, שהגיע פול שולמן.

בן-גוריון, כפי שאמרתי, לא סמך עלינו, וזה היה ככה גם ביבשה, לכן הביאו את מרקוס

וכל מיני מפקדים מכל מיני מקומות. הם היו יותר מקורבים אליו. אבל אני לא מדבר

על היבשה אלא מדבר על הים. הוא גייס כמה שהיו יהודים מנוסים בים ומי שרק

אפשר היה הגיע. אבל הם לא היו באמת ברמה מספיק מתאימה בשביל לקבוע דברים,

חוץ מפול שולמן. הוא היה צעיר, בערך בגילנו. הוא היה בעל השכלה מאנאפוליס,

סיסטמטית של קצין ימי. הוא גם הפליג בים בזמן המלחמה והוא היה נאמן ציוני.

והוא היה עקשן. את זה אני יכול להסיק רק היום, כי אם הוא לא היה עקשן, הוא היה

בורח מאתנו מהר מאוד. אנחנו ירדנו לחייו בצורה מאוד אכזרית. אחר כך הייתי

באמריקה ולמדתי שם וכשחזרתי דבר ראשון באתי אליו לבקש סליחה על כל התקופה

הזאת שעשיתי לו את המוות. הוא לא ידע עברית. אנחנו לא ידענו אנגלית. הוא היה יושב בישיבות ועוד לא היה בעל סמכות.

ש. כשהוא הגיע אליכם, בתור מה הוא הוצג? בתור מה הוא התחיל אתכם? עוד לא גמרנו עם גרשון זק מבחינתנו. גרשון זק הוא עדיין מפקד חיל הים?
ת. כן.

ש. ולובה אליאב הוא עוזרו הנאמן?

ת. כן. ומגיע פול שולמן, שהוא סגן בצי האמריקאי. קצין מנוסה.

ש. באיזה משבצת שמו אותו?

ת. סיכום ביניים ממה מורכבים האנשים: היה הפל"ם, היה אנשי צי הסוחר המנוסים, היו יוצאי הצי הבריטי ועובדי המספנות האזרחיים והיה מח"ל. הוא היה במסגרת מח"ל. לא היו רבים כאלה.

ש. אני זוכר שם שאז לא היכרתי אותו, קומנדר בָּרְק. מה הוא היה? גם היה זר בעל תפקיד בכיר יחסית מהצי הבריטי.

ת. רק עכשיו היה מישהו מאנגליה, ידיד שלו, ודיברנו עליו. תיכף נגיע לדבר על בָּרְק. פול שולמן הגיע קודם. במח"ל היה מומחה קשר, דיק רוזנברג, והיה תותחן. אני חושב שהקשר הראשון של פול היה לבן-גוריון. אמא של פול שולמן היתה מיודדת עם בן-גוריון. היא היתה פעילה ציונית. הוא התנדב. הוא כבר קודם פעל במסגרת רכישת אוניות לעלייה ב' ודברים כאלה. הוא הגיע לגרשון זק ששלח אותו אלינו כסמכות מקצועית.

ש. ואפוא אתם יושבים אז?

ת. בחיפה.

ש. וגרשון זק ישב בתל-אביב, בבניין האופרה. אפוא מיפקדת חיל הים?

ת. גרשון זק כבר לא בתל-אביב. זה כבר היה בסטלה מריס. אני לא בטוח בזה.

כשאני אומר אנחנו יושבים, אני מתכוון לזה שאנחנו יושבים בנמל. כל האנשים שקשורים עם הפעלת אוניות, קצינים ומפעילים של אותן האוניות.

ש. כל ההוצאה לפועל יושבת בנמל.

ת. כן. הגיע פול שולמן ובהתחלה אנחנו מאוד התנכרנו לו. היה לו קשה מאוד מפני שהוא לא הבין על מה אנחנו מדברים וקשה היה לו מאוד להעביר אלינו מה הוא רוצה להגיד, אבל לאט לאט איכשהו התחלנו להבין אחד את השני מבחינת השפה, אבל עוד לא מבחינת התוכן. הוא דיבר אלינו במושגים של צי מאורגן ואנחנו היינו עדיין עם סכינים בפה. בהתחלה התייחסנו אליו כמו אל מישהו שלא יודע בפני איזה בעיות אנחנו עומדים. אבל בגלל המסירות שלו והעקשנות שלו, ואולי זה בגלל המושגים שלו של משמעת שאם הוא התמנה אז הוא צריך לשבת, והוא הפליג מדי פעם, אבל

הוא כתב חוברת ואני עם החוסר מוחלט של חוש להיסטוריה, זרקתי את זה, ואין לאף אחד את החוברת הזאת שכתובה באנגלית. זה כתוב בסטנסיל. בחוברת הזאת יש את כל החוקים והכללים איך אונייה צריכה להיות עוגנת.

ש. Standing orders לאונייה.

ת. משהו כזה.

ש. היו לך בטח הרבה הזדמנויות בשנים אחרי זה לשאול אותו. אז מה הוא אמר?

ת. אצל אף אחד זה איננו.

ש. אבל אצלו אפוא זה? הוא עוד חי הרבה שנים אחרי זה.

ת. אני זוכר את היום שבו זרקתי את החוברת. היו לי פתקים או הוראות בכתב עם חתימה מבן-גוריון וזרקתי אותם. אתמול פגשתי את דן פתיר באיזה חנות, אז הוא מראה לי: אתה רואה מה שאני עכשיו מצלם? זה כתב ידו של יצחק רבין אל דן פתיר, שהיה הדובר של יצחק רבין, שבו הוא החליט להתפטר ב-1977. הוא אומר: תסתכל על התאריך, זה כתוב בכחול. אני אומר לו: כחול זה לא צילום. הוא אומר: בטח, הוא כתב את זה אלי בדיו כחול. אז לי היו כאלה פתקים מבן-גוריון ואני לא שמרתי אותם.

בכל אופן פול שולמן כתב את החוברת הזאת, שנדמה לי ששמה היה "Navy Administration at Sea". או שהוא כתב את זה מזיכרון או שהוא כתב את זה מחוברות שהיו לו ממה שהוא למד, ופה הוא קבע את מבנה האונייה, שזה צריך להיות מחלקת סיפון, מחלקת תותחנות, מחלקת קשר וניווט ומחלקת מכונה וגילוי צוללות. כל זה הוא קבע אז בחוברת הזאת. אני לא כל כך התרשמתי מזה אז שמיד הכנסנו את זה לפעולה וככה נבנתה האונייה. ככה נבנתה ההדרכה ותורת הלחימה של האוניות האלה.

ש. אז כבר היה בה"ד בבת גלים?

ת. בבת גלים תמיד היו ... כי זה היה הרי בסיס של ה-Navy הבריטי, ואנחנו ירשנו את זה. אנחנו מדברים על איך התחילה התותחנות ואיך התחיל להיות ארגון האונייה. בלי שום ספק, וככל שאני מדבר אני נזכר בדברים האלה, ברגע שראינו איך אונייה צריכה להיות בנויה מבחינה מקצועית ואדמיניסטרטיבית הלכנו אחורה ובנינו את תוכניות הקורסים.

ההגנה והפלמ"ח היו אז מאוד מאומנים בזה, שצריך מערך שיעור, ולפי המתכונת הזאת בנינו את תוכניות ההדרכה. זה עוד היה בזמן המלחמה. באותו זמן עוד היה הקרב של תל-אביב. שמוליק מזכיר לי שעמדנו על הגג בסן-רמו. הכוח שלנו היה א-16, בפקודו של יוסקה.

ש. עם תותחי קרטון.

- ת. מבדוק לא היה לנו. אחרי כל השנים האלה שהאוניות עמדו בנמל, אף פעם לא הצלחנו לנקות את תחתית האונייה. כמה שהיו לנו אוניות וכמה שהיה להם מהירות אז ה"זקן" הזה עוד הקטין את זה בהרבה. הגיעו 2 או 3 אוניות מצריות.
- ש. פריגטות או משחתות?
- ת. משחתות עוד לא היו להם. וזה גם לא פריגטות. והאוניות האלה התחילו לירות על תל-אביב. זה יפה ככה? ואנחנו הזעקנו את כל הכוחות. זה היה א-16 ואני חושב שזאת היתה "חנה סנש" הקטנה. זה מה שהיה לנו בים.
- ש. היה לכם גם את "התג האפור".
- ת. אבל הוא כבר הוציא שורשים. הוא כבר היכה שורשים בקרקע.
- ש. אז מה עשיתם?
- ת. קודם כל התותח 4 אינץ' מדיקט הפחיד אותם מאוד. אבל גם יצא פייפר משדה דב עם מטענים מאוד יקרים והשליך אותם דרך החוף ושם נפל.
- ש. והצליח לצלוף.
- ת. אבל הם פגעו בו. אח של יגאל ידן נהרג שם והבן של יוסף שפרינצק, יו"ר הכנסת הראשונה. הם נפלו עם הפייפר, אבל הם הבריחו את האוניות של האויב. וכאן התחיל העסק הזה שחיל האויר אמר "אנחנו יכולים לעשות - Whatever you can do, we can do better". שמוליק מזכיר לי שאני עמדתי אתו על הגג בסן רמו ופול שולמן אמר לי: Tell Eilat to Ram the big ship. זה הוא מזכיר מפני שזה מראה איזה ניתוק. מה זה Tell Eilat? יש שם מפקד.
- ש. אבל הוא היה יכול. זאת היתה אונייה חזקה מאוד.
- ת. מה זאת אומרת Tell Eilat to Ram the big ship? המרחק ביניהם היה 2 מייל. איך הוא יכול להשיג אותו, איך הוא יכול to ram? תורת הלחימה שלנו, עד כמה שהיא היתה, והיא היתה, למרות שלא היתה מנוסחת, היות והמהירות שלנו יותר איטית והתותחים שלנו לא שווים או שאין בכלל, אנחנו צריכים למצוא דרך להגיע קרוב. ככל שאנחנו נהיה יותר קרובים - אז הסיכויים שלנו לפגוע באויב הם יותר גדולים. זה היה כל הקונץ, איך לבוא קרוב. על זה היתה מבוססת תורת הלחימה שלנו. "אילת" מתקרבת והם מסתלקים, וה"אילת" רדפה אחרי האוניות המצריות האלה עם תותחי העץ עד אשקלון או עזה והטווח כל הזמן הולך וגדל.
- ש. אבל היא הצילה את תל-אביב.
- ת. כן. והפייפר. זה אסור לשכוח.
- ש. כמו עם ה"איברהים אל אוואל". שם זה היה אורגן ושתי משחתות.
- ת. זה היה הקרב הראשון והוא מתואר בספר של אליעזר טל. אנחנו לא התייחסנו, אני בכל אופן, לקרב על תל-אביב. זה היה איזה אפיזודה. קרב זה צריך להיות עם נשק,

צריך להיות אוניות, צריך להיות תותחים, צריך להיות תכנון, צריך להיות משהו. פה הכל היה מאוד מקרי. גם לא ידענו שהם עומדים להתקרב. גם זה עם ידיעות מוקדמות או בקרת אש, בכלל, כל זה לא היה. גם לא היו תותחים. אבל כדאי את הקרב הזה לתאר כמה שאפשר יותר בדיוק, מפני שלפי הקווים שסיפרתי זה לא מספיק בדיוק. מה היו האנשים הלילה? מתי הודיעו להם? מה היה הנשק שלה? מה חשב המפקד? זה היה הקרב הראשון. המפקד שלה היה יוסקה אלמוג.

ש. איך באמת ה"אילת" הזדמנה לתל-אביב ובזמן למרות המהירות הקטנה שלה? במקרה? היא היתה מה שנקרא אוניית המשמר של תל-אביב?
ת. כולם היו. מי שיכול היה לצאת לים, היו מצבים עם מכונות שהיינו נעמדים באמצע הים ואז איצוח נכנס לחדר המכונות ומתחיל עם ההוקוס פוקוס שלו ואו שכן יצליח להניע או שלא יצליח.

מה שחשוב לדבר עם יוסקה זה על התותחים ועל הצוות שלו ועל הקרב על תל-אביב. זה חשוב מאוד.

ש. אליעזר טל תיעד את הכל.

ת. כן. הספר שלו הוא קצת יותר מדי מלומד, של הצעדים הראשונים. בצעדים הראשונים צריכים לחוש גם את הגישושים. נדמה לי שבספר שלו לא כתוב על תותחי העץ.

ש. בשביל הפרוטוקול אני רק רוצה לציין נקודת ציון. אתה אומר שתורת הקרב שלכם דיברה על איך מתקרבים בגלל נחיתות התותחים, כשהיו בכלל תותחים וכן הלאה.

ת. טווח התותחים שלהם היה יותר גדול משלנו.

ש. אני חושב שראוי לציין שבניצחון הגדול של חיל הים בקרב שבלי ספק היה קרב, והיה אפילו קרבות, במלחמת יום הכיפורים, זאת בדיוק היתה תורת הקרב. היתה לנו הבעיה של החגורה של פער הטווח בין הטילים שלהם לטילים שלנו, שאת החגורה הזאת היה צריך לחצות בהסתערות, תוך שעושים את תרגילי ה"א", שצמח מצייד אז את הספינות. בסך הכל ביסוד העניין מדובר בדיוק על אותו עניין - איך סוגרים את הטווח.

ת. כן. זה היה חשוב מאוד, כי התותחים שלנו אם היו בכלל אז היו נחותים.

אני חושב שאנחנו יכולים לדבר על כל מיני פרטים שישנם בכל מיני תעודות וספרים כמו מפגש זה או מפגש אחר, כל מיני קרבות, וזה ישנו בספרו של אליעזר טל.

יש עוד מקרה או אולי שניים שצריך לציין. למרות כל המצב הזה שתארתי שלנו לא היה נשק ולא היה רדר ולא היה צוות מאומן, אנחנו למשל בתוך כל המצב הזה אחת הנקודות העיקריות היתה מה שאמרת שצריך למצוא מגע עם האויב, ואנחנו התחלנו

לחשוב, ואני מתכוון בישיבות מסודרות וגם בנפרד, מה בעצם תורת הלחימה? על מה אנחנו מדברים ומה תפקידנו? השאלה הזאת מה תפקידנו, מה תפקידו של חיל הים היתה קשה מאוד לברור, כך שקודם כל עוד לא היה ברור, שנית הדיון היה תמיד מאולץ באפשרויות. אז מה יצא אם נדבר ונגיע? ושלישית, בפגישות השונות של אותם אנשים שישבו ודיברו והיה להם ניסיון ומחשבות שונות. אבל דבר אחד היה ברור בלי ויכוח: אנחנו צריכים להגיע למגע עם האויב, מפני בלי שום ספק, ואני עכשיו לא נזכר אם זה היה באותו זמן, או קצת אחר כך התפתח מתוך קריאה או מתוך שיחות עם אנשים אחרים של צבאות אחרים, שתפקידו של חיל הים זה לקבוע שליטה בים ולמנוע זאת מהאויב. ואת זה אפשר לעשות בים לא על ידי כיבוש שטחים. היינו מושפעים מהצבא. לא על ידי כיבוש שטחים ולא על ידי קביעת קווים ולא על ידי תפיסת משלטים, אלא אך ורק על ידי חיפושים אחרי האויב בים ויצירת מגע אתו והשמדת כוחות ימיים עד כמה שאפשר.

במלחמת העצמאות, אם לקחת את המצבה של הצי המצרי והסורי, לעומת המצבה שלנו, שלהם היה גדול מאוד, וכל היום הסתובבנו בים לחפש אוניות של האויב. כך פעם אחת קיבלתי מברק שכוח מצרי עצר אוניית סוחר של "בוכאר" בים והתחלנו לתאר איזה קורס התנגשות איך אפשר יהיה למצוא את האוניות המצריות, ומצאנו אותן. ועוד פעם אותה תמונה חזרה על עצמה. התפתח קרב יריות קצר מאוד ואז הטווח ביניהם ובינינו גדל. כשאני אומר שהטווח ביניהם ובינינו גדל זה לא מקרה. זה מפני שאנחנו רצינו ליצור מגע והם רצו להימנע מזה. להם היה כושר נסיעה יותר טוב משלנו, אז קודם כל הטווח שביניהם ובינינו גדל. אם הם גם רצו ליצור מגע אז אנחנו היינו נכנסים יפה מאוד לפעולה. כל הזמן היה מדובר על כך שצריך להיות ... כמו בזמן אוניות המפרשים שהדרך היחידה זה להתקשר אחד לשני ולהילחם.

זה היה המפגש השני בים. אנחנו ראינו בסיפוק גדול שלקראת סוף מלחמת העצמאות אין אוניות. הים נקי וזה כאילו ניצחון שלנו.

ש. זה לא כאילו. מבחינת מטרות המלחמה הישגתם את המטרות שאתם מופקדים עליהם.

ת. כן, אבל לא השמדנו אף אונייה. ואז התחילה להתפתח שייטת 13, שאם אין אוניות בים - אז צריך ללכת אליהן. כל הזמן חשבנו איך ללכת אליהן ולהטביע, מפני שזה לא מספיק שהן אינן. יום אחד הן יכולות לצאת. ואז התחילה להתפתח תורת הלחימה של הקומנדו הימי. בעצם עד שהגיעו סירות המחץ, לא היו להם הרבה אפשרויות פעולה. כשהגיעו סירות המחץ, וזה היה די מקרי. ... שהיה קצת מנודה, היה לו פסק דין מטעם האצ"ל, והיה גם החטא הגדול ביותר שהוא היה "יורד". הוא לא חי בארץ אלא באירופה, והוא יום אחד בא וסיפר שיש לי שיש לו אפשרות לקנות את

הסירות האלה. אני לא הבנתי את החשיבות של הסירות האלה וקישרתי אותו ליוחאי, ואז הסירות האלה הגיעו עם מדריך והתפתח אמון והיה להם בסיס בעתלית והכל הלך טוב ויפה.

ש. קפריוטי הביא את הסירה?

ת. כן. הוא הביא אותן בתור סוחר נשק. הם באו עם מדריך שהיה קפריוטי. וזה הצליח. קודם אנחנו צריכים לעמוד ליד תל אביב ולשמור שאוניות האויב לא יבואו לפגוע. פעמיים הם ניסו, פעם על ידי עצירת אונייה ופעם על ידי הפגזה על תל-אביב, ואנחנו גרשנו אותם. זה במילים פשוטות. אנחנו גרשנו אותם ויותר הם לא באו. אז מה אנחנו עושים הלאה? אז אמרו שהולכים לחפש אותן. אז התחילה הבעיה שאם אנחנו צריכים לחפש אותם אז אנחנו צריכים בשביל השייטת הזאת של סירת הנפץ כלי אם, כלי הובלה, ואז הכשרנו את 24- צעד אחרי צעד ענינו על הבעיות שהעמידו את עצמם בפנינו עוד לפני שאנחנו קבענו את הדברים באופן סיסטמטי, אף על פי שדבר אחד ברור - אנחנו צריכים לקיים ריבונות בים ולמנוע זאת מהאויב. זה היה ברור המילים האלה.

ש. זה היה יעוד חיל הים כמו שראיתם אותו אז.

ת. כן. כמו שראינו אותו אז. ובאמת אם מתחילים על מה באמת קרה, אז ככה קרה: קודם כל צריך להגן על האוניות שמביאות נשק ואנחנו לא יכולים להגן אלא מתל-אביב, וזה משמר חופים וכו'.

הדברים האלה נעשו יותר ויותר סיסטמטיים בגלל הידע שהתפתח בתותחנות. הידע שהתפתח בקשר ובגילוי. אחת הבעיות המרכזיות שכבר אז ידענו שתהיה וזה בעיית תיהוד, כי זה לא ... יש פה עשרות אוניות מסתובבות, לך תמצא את הסיכה הזאת בערמת שחת. ידענו שזה ישנו, אבל עוד לא היה לנו פתרון לזה.

דווקא במלחמת סיני זה בא לידי ביטוי. אנחנו הצלחנו במשך מלחמת העצמאות להתקדם לפי ההנחיות של אותה חוברת, בארגון נכון, בהדרכה נכונה, תוך כדי המלחמה. כבר היו צוותים מסודרים, מקצועות, זה כבר היה מחולק והיו מגיעים לאוניות אנשים מאומנים.

הדבר האחרון במלחמת העצמאות היה הסיוע לכוחות היבשה. איך אנחנו יכולים לשרת את כוחות היבשה? בתחילת חיל הים, בתחילת מלחמת העצמאות אירגנו יחידת נחיתה שנכשלה בארגון ונכשלה בקרב. היו לה הרבה קורבנות.

ש. מה הסיבות? ממה היא היתה מורכבת?

ת. זה היה מין מארינס כזה.

ש. יהודה בן צור היה אמור לכסות את הנושא של שייטת 11.

ש. מה הכלים שהיו לכם?

- ת. עמוס בן צבי, היה מפקד היחידה.
- ש. איזה כלים היו ליחידה?
- ת. אני לא בקי בזה אבל אני אגיד מה שאני יודע. עמוס בן צבי היה ממפקדי היחידה הזאת. אפרים פילרסדורף ... היה קרב אחד ושם נהרגו רבים.
- ש. קרב יבשה?
- ת. כן.
- ש. שנהרגו בגין הנחיתה?
- ת. לא. נהרגו נגד המצרים. יחידת נחיתה שלנו, אבל הם השתתפו בקרב הזה. עמוס בן צבי מכפר יהושע, אחיה השילוני מנהלל, אפרים פילרסדורף ואני לא זוכר יותר אנשים, והיחידה הזאת נכשלה. אנחנו הפסקנו לבנות יחידה כזאת, יחידת נחיתה.
- ש. על הנחתות הגרמניות אתה לא יודע שום דבר?
- ת. אני יודע, הנחתות הירוקות. הן עמדו קשורות לרציף. קצת התאמנו. זה לא היה דבר מוצלח. אני כבר לא הייתי אז קצין המבצעים. אני הייתי אז בים כל הזמן. סיוע לכוחות היבשה היתה יחידת הנחיתה שאינני יכול לספר לכם עליה הרבה, כי אני לא זוכר ואני גם לא יודע. יש לי שלושה שמות כפי שהזכרתי. אבל, אנחנו עם הכוח הימי הגדול הזה שכבר בנינו, אוניות שיכולות להפליג בים בביטחון, שיש להם כבר תותחים ויש להם צוות ויודעים מה לעשות, אנחנו התחלנו לעשות מה שהיה נקרא אצלנו - חריש תפוחי אדמה: הולכים לאורך החוף, כשהבסיס העיקרי חיפה כמובן, בסיס משני נמל יפו והתפקיד שלנו לפטרל לאורך החוף מאשקלון, שהיתה ערבית וצבא מצרי ישב שם, ועד אל-עריש. היינו חורשים את הים, ואני נזכר שאפילו היינו כל הזמן מפליגים מצפון לדרום, מדרום לצפון ומפגיזים מטרות לפי קביעה עם הצבא או אפילו בלי, והיינו מפטרלים. התפקיד שלנו היה, בין היתר, למנוע בריחה, למנוע הברחת נשק מאשקלון. אשדוד עוד היתה בידי הצבא המצרי. אשדוד, אשקלון, אחר כך עזה ואל-עריש. אני מזכיר את זה באופן מיוחד, מפני שבמקרה של טיבוע אח"י "אילת", הם חזרו על אותו תרגיל.
- אנחנו הלכנו באופן סיסטמטי ולא במקרה. הפלגנו באופן סיסטמטי וקבוע ב-pattern קבוע, כי אנחנו האמנו אז, ואני זוכר את זה עכשיו את המחשבות שלי, אני האמנתי אז שאולי זה יוציא איזה כלי שייט מהנמל שלו.
- ש. ואז מה היית עושה לו?
- ת. היתה לנו הרגשה של כוח - אם הוא יצא לתקוף אותו אז הוא לא יברח מההרגע הראשון. אם הוא יברח, אין לנו מה לעשות. אבל אם הוא יבוא לידי מגע קרוב אתנו, אז היה לנו גם 20 מ"מ וגם התותחים האחרים שהיו לנו.

ש. מצד שני, אם הוא היה מטווח אותך בקצה גבול הטווח... אבל השאלה של חרות היתה בשביל ללמוד לדעת איך בדברים שאתה מסתכל עליהם מכאן ברור לגמרי שאתה בנחיתות אמיתית, איך התכוונתם...

ת. אנחנו היינו בעליונות, מפני שימים שלמים מסתובבים בים ולא פוגשים כלי שייט.

ש. היה לכם יותר מזל משכל.

ש. לא, שם היה אויב יותר תבוסתן. זה הכל.

ת. כן. הם לא הופיעו בים. אז איך אתה יכול לדעת? אתה מקבל הערכות מודיעין איזה כלים יש להם והרשימה כזאת ארוכה. אבל כשאתה מתחיל לקרוא יותר בדיוק, אז אתה רואה שזאת בלי מנוע, וזאת בלי תותח, וזאת בלי צוות וזאת בלי תחנית. אז מה יש? יש זאת וזאת וזאת. שתיים כבר טובעו על ידי שייטת 13. אז מה נשאר? בואו נראה אתכם! עובדה, שבאותם מעט מגעים שהיו לנו עם כלי שייט במשך כל מלחמת העצמאות, אנחנו לא ספגנו מכות. הם כן, והם ברחו. אז רצינו לגרום לכך, נוסף לזה, כמו שאמרתי קודם בסיוע כוחות היבשה, אנחנו הפגזנו בתותחים מטרות, ואי אפשר להגיד בדייקנות, מפני שלא היתה לנו שום דייקנות, אבל מטרה כמו עזה זאת מטרה שאפשר לפגוע בה. בית - לא יכול לפגוע. וזה מה שעשינו במשך תקופה ארוכה מאוד במלחמת העצמאות לקראת סופה. היו לנו מגעים והפגזות חופים גם בלבנון. אולי לקראת סופה של מלחמת העצמאות היה קיים חיל ים, עם מטרות, תורות לחימה, צוותים, בסיסי הדרכה, נשק, כלי שייט, ארגון. רק שהיינו עניים מאוד. מה שהיה בחיל האוויר בקלות לנו בא בקושי רב.

עוד משימה אחת היתה לנו במשך תקופת מלחמת העצמאות זה היה "אלטלנה". פול שולמן היה עם הכלים, עם האוניות בים. הוא פיקד אז על השייטת. אני הייתי עוד קצין מבצעים והייתי בויתקין, במחנה דורה. ישראל גלילי ויגאל ידן ואני. כמובן שהיו גם קצינים של חיל היבשה והאונייה התקרבה לכפר ויתקין, פירקה מה שפירקה.

ש. כן פירקה? מה היא פירקה?

ת. כן. קודם כל אנשים ירדו, וגם הרבה נשק וארגזים.

ש. היא היתה יותר גדולה מ"אף-על-פי-כך", היא הרי היתה נחתת ה"אלטלנה".

ת. היא היתה גדולה מאוד.

ש. "אלטלנה" היתה נחתת - L.S.T - Landing Ship Tanks.

ת. היא פתחה את הדלת והורידה אנשים וארגזים עם נשק, שהיה בתיאום, אבל מה שלא היה בתיאום זה לסלק את הנשק הזה מהמקום. אני זוכר שישבתי במחנה דורה. קודם כל יצאתי מתל-אביב והיו מחסומים בכבישים של צה"ל.

ש. אני זוכר. הייתי צריך אז להגיע מנצרת ל...

ת. כדי לא לאפשר לאנשים לצאת ולהתחבר עם ה"אלטלנה". אפשר להגיד שהיתה אווירה של מלחמת אזרחים, בלי שום ספק.

ש. מי קיבל את הנשק בכפר ויתקין, את מה שכן פרקו?

ת. הדבר הראשון שהתרשמתי, כשבאתי למחנה דורה בנתניה, שאחת המשימות הכי חשובות שהמפקד היה דן אפשטיין (אבן), שהבעיה שלו היתה איך לשמור על הגדר של המחנה שאנשים לא יצאו החוצה. לא שלא יתקפו אותו מבחוץ, אלא שלא יברחו, כי היתה לו יחידה שהיו בעבר אצ"לניקים. וברחו. אני זוכר שהתייצב משה דיין לפני יגאל ידן, שהיה ראש אג"מ, ובא שלמה שמיר עם גדוד, משה דיין עם גדוד ואריק נחמקין והם קיבלו הוראות והקיפו את המקום אפוא שהאונייה נחתה. להוריד את הנשק מותר היה להם, זאת אומרת לא היתה הפרעה, אבל ההפרעה היתה לסלק אותו משם. זאת היתה הבעיה. בשלב מסוים הם הפליגו לים, כי הם ראו שהם מוקפים. פה נכנסו האוניות שלנו לפעולה, לעצור אותה אי אפשר היה משתי בחינות, כי היא היתה יותר חזקה מבחינת המבנה שלה והיתה לה אפשרות להפליג במים יותר רדודים. היא כל הזמן היתה בינינו ובין החוף.

פול שולמן היה מפקד השייטת ובשייטת הזאת היו שתי אוניות שהמפקדים שלה היו קיפי ודוד מימון, והם נתנו להם הוראות לעצור והם לא עצרו, ולפי הנוהל המקובל ירו לפני החרטום והם לא עצרו, ולירות באונייה הם לא רצו, וככה היא הפליגה עד תל-אביב. זה היה חלקו של חיל הים במבצע הזה. צריך לזכור שהם פתחו באש על האונייה אחרי שהיא ירתה לפני החרטום, הם פתחו באש במקלעים.

ש. בברנים. היו להם הרבה ברנים.

ת. והיו לנו פצועים באונייה שלנו. המבצע השני שלנו עם ה"אלטלנה" היה, וגם על זה היה קיפי, ואז הוא כבר לא היה בים אלא ראש אגף אפסנאות. ההוראה שנתקבלה מבן-גוריון לסלק אותה מהחוף ולהטביע אותה במרחק. קיפי היה אחראי על המבצע הזה. בזה גמרנו את מלחמת העצמאות. כשאנחנו גומרים אותה בהרגשה של עליונות בים. הרגשה שבנינו כוח והוא ישנו והוא מתפקד, גם מבחינת כלי שייט, גם מבחינת ציוד כלי שייט, מבחינת ידע, מבחינת ארגון כוח אדם, גם במפקדה וגם למטה. כשגמרנו את מלחמת העצמאות המצב היה, מבחינת המפקדות, שבמפקדת חיל הים לא היה אף אחד שהפליג בים. היה מין נתק בין האנשים שיצאו לים עם אוניות ובין המפקדה, שהיתה לנו, הימאים, הרגשה שהם לא מבינים אותנו ולא איכפת להם מאיתנו, ואפילו הלכה אימרה שמטה חיל יכול יפה מאוד להתקיים בלי אף אונייה אחת. יש להם מה לעשות כל הזמן. אבל בינתיים כבר נבנו מספנות, מחסנים של ציוד טכני. אבל לנו היתה כל הזמן הרגשה שהם יכולים לתפקד ומתפקדים בלעדיו, ובלי התחשבות בצרכים שלנו. אחר כך ירדתי לחוף, אז היו מחסנים של ציוד טכני והכל

היה שם מסודר טיפ-טופ. היו מספנות שמיום ליום השתכללו יותר ויותר. היו בסיסי הדרכה. אבל לנו היה נדמה שלא מספקים לנו מספיק חבל ו-wires, ואנשים. זאת היתה הרגשה חזקה מאוד בשלהי מלחמת העצמאות.

אחר כך נכנסנו לאיזה שהוא מצב של אי-בהירות בפיקוד. מתוך כל ההרגשה הזאת שבין הים והחוף יש אי-הבנה ונתק ומרחק גדול מאוד, התחיל הערעור המוחלט על תפקידו של גרשון זק, מה הוא עושה שם ובאיזה אנשים הוא מקיף את עצמו. המלחמה עם האויב נגמרה, צריך מלחמות יהודים. וזה הגיע למצב די חמור ואני לא זוכר פרטים. אז בן-גוריון מינה את שאול אביגור בראש ועדה, שתקבע מה יהיה בחיל הים, איזה סדר יהיה. זה היה יותר חמור ממה שאני אומר לכם ואני לא זוכר בדיוק את הפרטים. למה צריך היה בכלל ועדה כזאת? זה אולי בגלל אי הבהירות מה הוא גרשון זק? האם הוא מיניסטר הימיה או שהוא חייל-קצין שכפוף ל... כאן נוצרה אי הבהירות שהיתה מובנית מהמכתב הראשון, מהפקודה הראשונה ששר הביטחון בן-גוריון הוציא על הקמת שירות ימי, שאף אחד לא ידע מה זה, ועל מינוי ראש השירות הימי. בינתיים היתה מלחמה ונגמרה המלחמה, וצריך לדעת מה הולך פה. נדמה לי שבמטה הכללי היו אז דיונים אם זה יהיה במבנה של זרועות או שזה יהיה צד אחד כמו שזה כמעט עד עכשיו שמתחילים לעשות זרועות. בחיל הים הבעיה היתה די מיידית - מי מפקד פה? בשיחה הזאת שהיתה לי עם גרשון זק, שהיא מוקלטת, שאלתי אותו, זה היה לפני 10 שנים, היה לך מספר אישי בכלל? היית חייל? אז הוא אמר: כמובן. זה המספר האישי שלי. אני לא בטוח בזה. אפילו אם היה לו מספר אישי הוא לא התנהג כמו בן אדם. חייל שיש לו מספר אישי צריך להצדיע לפני מפקדו. אני חושב שאף פעם בחייו הוא לא הצדיע והוא לא יודע מה זה.

ש. הוא היה בנק מנהל "מסד". מה אתה יכול לצפות ממנו?

ת. הוא היה אזרח ברמ"ח אבריו והתקופה הזאת שהוא היה בחיל הים לא שינתה את העובדה הזאת. אחר כך נדמה לי ששמעון פרס נתמנה במקומו לשבועיים-שלושה. כל זה היה בלגן. ואז מינו את שאול אביגור, והוא ריאין אותנו. שאול אביגור אף פעם לא היה לו תפקיד מוגדר. היה לו משקל סיגולי עצמי.

ש. הוא היה עוזר לתפקידים מיוחדים של שר הביטחון.

ת. כן. הוא היה ראש המוסד לעלייה ב'. אחר כך היה ראש הרכש וכל מה שצריך. בכל אופן הוא היה מין מצפון, שכשהוא הולך אז יותר לא שואלים. זה היה הוא. הוא ריאין אותנו, אחד-אחד. אני כבר לא זוכר מי היה בוועדה. באיזה שהוא שלב, ברור או לא ברור ויותר לא ברור מאשר ברור, היה פול שולמן מפקד חיל הים.

ש. כלומר אתה לא יודע איך זה קרה אבל בהמשך לוועדה הזאת פול שולמן התמנה כמפקד חיל הים.

ת. אולי רק באיזה שהוא נייר. אבל אני לא ראיתי את פול שולמן כמפקד חיל הים אף פעם. אני לא זוכר שהתייחסתי אליו כמפקד חיל הים. אני לא זוכר אף פעם שמישהו אמר לי: הנה המפקד שלך, מפקד חיל הים. וגם אם לקחת את המסורת של הפלמ"ח, גם מבחינת הסמכות הפנימית של החבר'ה, הוא לא היה הסמכות הטבעית לפקד עלינו. אני חושב שרק היסטוריון יכול שהוא היה מפקד חיל הים. אנחנו על זה לא ידענו. אבל אני לא בטוח שהוא היה פורמלית.

ש. היה לו כתב מינוי של מפקד חיל הים?

ת. אולי רק רטרואקטיבית.

ש. כשאתה נכנס היום למשרדיו של מפקד חיל הים ויש את כל התמונות של מי שהיה מפקד חיל הים - גם הוא מופיע שם.

ת. יפה מאוד. היום אני מוכן לקבל אותו. אבל עד כמה שאני זוכר, אז הוא אף פעם לא התמנה. אף אחד לא אמר לי: זה מפקד חיל הים. הוא גם לא צמח מתוך הסמכות האישית שלו. אולי הוא התמנה באופן רטרואקטיבי. מישהו צריך היה להיות מפקד חיל הים בתקופת מלחמת העצמאות מבחינה היסטורית. גרשון זק לא היה חייל.

ש. מה שסמק עכשיו אומר הוא בעצם מעלה ערפל על דבר שהוא לכאורה מובנה, אבל הוא לא בהכרח נכון. התמונות שמסודרות שם על הקיר. למישהו היה חסר איזה שהיא תקופה, אז הוא סידר את זה, אבל לא זאת הנקודה.

ת. אני מוכן לקבל את התמונה על הקיר. אבל אם אתם שואלים אותי מי היה מפקד חיל הים במלחמת העצמאות, אז אני אומר לכם: לא היה!

ש. אני שואל אותך: אתה במלחמת העצמאות היית בחלק מהזמן מפקד השייטת, בחלק אחר של הזמן היית קצין מבצעים של חיל הים. כך קראו לזה, נכון?

ת. כן.

ש. זאת אומרת שבתוקף תפקידך זה אתה בעצם היית מי שהנחת למפקד השייטת הוראות. לצורך העניין גם מפקד השייטת משמע מפקד הכוח בים, וזה כל מה שהיה.

ת. כן. אני לא הזכרתי בכל הסיפור הזה את רכישת הסטרים וכל הדבר הזה. אבל מפקד השייטת של האוניות הגדולות, מה שנקרא מפקד השייטת הגדולה, אם היה מזדמן עם כל הכלים האחרים בים, הוא היה המפקד הבכיר של הכוחות בים. אז גם בתור קצין המבצעים בחודשים הראשונים של המלחמה, וגם בתור הקצין הבכיר בים, אני לא זוכר שפול שולמן היה מפקד חיל הים.

ש. מה שאני שואל זה ככה: בוא נתחיל עם גרשון זק, כי יש לי פה איזה שהוא נתק בין הדברים שהתחוללו מהיום שבו עבדת תחת פיקודו של גרשון זק, שאת זה אתה זוכר ואין לך בעיה עם זה, זאת אומרת אולי יש לך בעיה עם זה שמה פתאום גרשון זק, אבל בעובדה...

- ת. אני קיבלתי מגרשון זק הוראות ואני התייחסתי אל מה שהוא אומר לי כהוראות.
 ש. הוא היה המפקד שלך. כן חייל, לא חייל - לא משנה.
 ת. כן. היו לו הוראות.
 ש. שר הביטחון הוא פונקציה אזרחית והרמטכ"ל אומר לו אולי לא "כן המפקד", אבל הוא אומר לו "כן, אדוני" והוא מבצע מה שהוא אומר לו.
 ת. במשך כל מלחמת העצמאות לא היה דרג אחר ביני ובין גרשון זק.
 ש. מה שאני שואל אם כך, באיזה נקודה ובתור מה עולה פול שולמן מלהיות איש ארגון שמביא את הניסיון שלו מאנאפוליס ושובה את לבך. אתה כמפקד השייטת בכלל בכיר עליו. אתה בעצם מקבל את ההצעות שלו.
 ת. הוא לא יכול לתת לי הוראות.
 ש. זה לא רק שאתה מספר שפול שולמן למשל בתקופת "אלטלנה" היה בים. הוא היה מפקד השייטת ואתה היית קצין המבצעים בחוף.
 ת. כן.
 ש. נגמרת המלחמה.
 ת. נגמרת המלחמה והתחילה הבעיה - מי פה מפקד חיל הים?
 ש. עכשיו הבנתי מה שאתה אומר. אתה אומר שבעצם יש שאלות והשאלות הן בעצם כמו התרסה מול גרשון זק, כיוון שפול שולמן הוא בינתיים מפקד השייטת.
 ת. לא. הוא היה רק מפקד השייטת באותה הפלגה. לא היה לו תפקיד עם מינוי כמפקד השייטת. הבעיות התחילו מהיום הראשון, אבל יכול להיות שהן צפו על פני השטח מפני שנוצרו אי-הבנות בין פול שולמן וגרשון זק. ואני מניח שככה זה היה.
 ש. אתה חושב שאולי פול שולמן התריס כנגד גרשון זק ואז בעקבות זאת מינו את הוועדה.
 ת. המצב בלי שום ספק, ואנחנו מסתכלים עכשיו אחורה, היתה אי-בהירות מוחלטת בעניין הפיקוד. אבל היה שקט.
 ש. נגמרה המלחמה. אנחנו כבר אחרי המלחמה. אי הבהירות הזאת צפה על פני השטח כשנגמרה המלחמה.
 ת. כן.
 ש. כל זמן שהיתה מלחמה האנשים היו עסוקים, התעסקו בתעסוקה הזאת שלהם ועכשיו התחילו השאלות.
 ת. גרשון זק היה פעיל מאוד והשתדל לספק לנו מה שהוא יכול היה.
 ש. נגמרה עבודת הוועדה של שאול אביגור. מה המסקנות של הוועדה?
 ת. אני חושב שהמסקנות של הוועדה הזאת שכל כך התבלבלה מהמצב הזה, שהיא המליצה למנות אלוף שלא היה מעורב בכל העניינים האלה עד עכשיו, כמפקד חיל

הים, ואז פעם ראשונה מתמנה מפקד לחיל הים שהוא טוב - שלמה שמיר. פתאום אתה מקבל הודעה: יש מפקד לחיל הים! זאת הפעם הראשונה שהמילים האלה נאמרו.

ש. ואחר כך מוקה לימון קיבל את התפקיד משלמה שמיר.
 ת. כן. מוקה לימון קיבל את התפקיד משלמה שמיר. שלמה התנהג כמפקד ופה לא היה צריך שום ניחושים. הוא ישב בסטלה מאריס, והוא היה אלוף בצה"ל, והוא חבש כובע של חיל הים והתחילו לצאת מכתבים שלמטה כתוב "מפקד חיל הים". תמצא לי נייר אחד שעליו חתום "פול שולמן" על דבר כזה. אין! יכול להיות שהיו לוועדה של שאול אביגור שתי החלטות - למנות את פול שולמן כמפקד חיל הים אחורנית ואת שלמה שמיר מעכשיו.

ש. אתה מבין מה שהוא אומר? הוא מבין שאמא של פול שולמן היתה חברה של בן-גוריון. היתה פה בעיה של יוקרה. אני בא ושואל אותך שאלות שעניינם הוא באיזה שהיא צורה לתת לפחות מה שנקרא "לייגט זיק אוף דעם שכל". מה פתאום? היתה איזה ועדת חקירה שהיה צריך להטיל את הרפש עכשיו על מישהו? מה פתאום שימנו בדיעבד מישהו. הרי כבר עבר זמנו בטל קרבנו. ולאן דרך אגב הוא הולך? לאן הולך פול שולמן אחרי ששלמה שמיר התמנה למפקד חיל הים?

ת. הוא הופך להיות יועץ לשר הביטחון לענייני חיל הים. עדיין לא מדבר עברית. צריך היה לתת איזה דבר כזה, מפני שמבחינה היסטורית נשאלת השאלה - אז מי היה מפקד חיל הים במלחמת העצמאות?

ש. גרשון זק. אמרת את זה.

ת. אבל הוא לא חייל.

ש. זה לא מעניין בכלל. זה לא משמעותי מבחינתי.

ת. אתה הרי לא קובע עכשיו מה צריך.

ש. אני מדבר עכשיו שזה לא משמעותי דווקא... בשבילי, ברגע שאתה אומר: "היה לי ברור ממי אני מקבל את ההוראות ויש לזה שם", אז מה איכפת לי אם הוא במדים או לא במדים? היה מישהו שאמר לך משהו לעשות? זה היה גרשון זק?

ת. אם בשביל להבין, אז אתה מבין. היה מישהו שאותו שאלתי ועליו צעקתי כשלא היה לי את זה וזה וזה, וזה היה גרשון זק. אף פעם אחת לא פול שולמן. הוא לא היה יכול לעזור בשום דבר. הוא לא שלט על שום דבר. הוא לא היה יכול לתת הוראות לאפסנאות.

ש. אז מי המציא את הסיפור הזה של פול שולמן...

ת. היה לפני שנה כנס והייתי בו, ושם הסריטו סרט ואני לא ידעתי מה זה הסרט והוזמנתי לשם. ישבתי ליד שמוליק ודיק רוזנברג וכל אחד דיבר על פול שולמן כל מיני

דברים, ואחר כך ביקשו ממני שאני אגיד משהו. אז אני אמרתי את הכל באופן חיובי, כי אני זוכר באמת הכל חיובי, שהוא פתח לי את העיניים על הרבה מאוד דברים, ובלעדיו אני לא הייתי יודע מה לעשות, בלי החוברת הזאת ובלי ההסברים שלו. אבל מפקד חיל הים הוא לא היה אף פעם! אף אחד לא אמר את זה. איך יכול להיות מפקד? או שנותנים לך הוראה: זה המפקד שלך, או שהוא צומח מסמכות אישית. זה מובן מאליו. תיקח את מלך הכיתה. אבל הוא לא היה זה ולא זה. אז אמרתי את זה בכל אותן המילים. הבעיה היתה, ואמרתי את זה לא בשביל להמעיט בערכו באותה פגישה, אני אמרתי את זה בשביל להעלות את ערכו. שהוא לא יכול היה להבין אותנו כי אנחנו דיברנו עברית ואנחנו לא יכולנו להבין אותו כי לא ידענו אנגלית, ובכל זאת הוא נשאר והדריך ועשה והשתדל. אחר כך בסוף, כשנסעתי הביתה, אחרי המפגש הזה, הבנתי שהמפגש היה מכוון בשביל להכתיר אותו כמפקד חיל הים. אז מה איכפת לי? שיהיה.

ש. אני אברר את זה עם שלמה שמיר. אני נפגש אתו ואני אשאל אותו. הוא צריך לדעת מי היה זה שמסר לו את הפיקוד.

ת. תדבר אתו על הוועדה של שאול אביגור. תגיד לו שאני יודע שכשמלחמת העצמאות נגמרה, כששלמה שמיר נכנס לחדר והאור היה דולק שם באמצע הלילה, ידענו שיש מפקד לחיל הים. משם יצאו הוראות והיה כתוב "מפקד חיל הים" וכך היה צריך לעשות, ואם לא עשית - היה צועק עליך.

ש. אחר כך הוא נהיה מפקד חיל האוויר.